

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԻԱՂԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԹՈՒԹՁԱՆ ՄԷՋ:

$$(\tau_{\alpha\beta} = \tau_{\beta\alpha}, \quad \tau_{\alpha\alpha} = \tau_{\beta\beta} = \tau_{\gamma\gamma} = 0)$$

Իսկայց եթէ խաղը երեւակայութեանն կենդանութիւն տալու համար է, ուրեմն աւաղ, դաւազան, ցցված փայտ և այս տեսակ իրեր կարօղ էին առաւել վայելուչ և նպատակամերձ լինել քան թէ թանկագին իրեր, թէպէտ երկու տեսակ խաղալիքների հոգեբանական նշանակութիւնն ևս միեւնոյն է. նոքա ամենքը մանուկի մէջ երեւակայութեան ընդունակութիւն պիտի զարգացնեն: Ուրիշ խնդիր է ի հարկէ թէ ո՛րչափ են հասնում սոքա նպատակին: Վաւազանը մանուկին ձի է երեւում, խաղալիքը (տիկին)—կենդանի մարդ, աւաղը,—տուն. սակայն հարցնելու է թէ ի՞նչ նպատակով ենք զարգացնում մանուկների մէջ ընդունակութիւն մի իր տեսնելու և միւս իրը երեւակայելու: Ի՞նչ կրեւէ մանուկներին ժամանակով այս ընդունակութիւնը, երբ նոքահասակ կառնեն: Սա հիմնական նշանաւոր խնդիր է,—սա մեր առաջադիմութեան խնդիր է: Մեր գործողութիւնների կանոնաւորութիւնը կախումն ունի մեր հասկացողութիւնների կանոնաւորութենից, իսկ հասկացողութիւնների կանոնաւորութիւնը—նկարագիրների կանոնաւորութենից: Եթէ որ իրը ինձ անկանոն է նկարագրվում, և ոչ—ինչ որ է նա էապէս, այն ժամանակ իմ հասկացողութիւնը ևս նորա մասին անկանոն, սուտ կլինի, ուստի և այն հասկացողութեան վեր-

բայ հիմնուած իմ գործողութիւնը նոյն-
պէս անկանոն, գործի էութեանն անհա-
մապատասխան կլինի: Եւ որ հասկացո-
ղութիւնների անկանոնաւորութիւնն է
մեր գործունէութեան անյաջողութեան
պատճառը ամեն ասպարէզների մէջ,—
սա անկասկածելի փաստ է: Եւ եթէ այս-
պէս է, ի՞նչ հարկ կայ ուրեմն մեր մէջ
այն անկանոնաւորութեան ընդունակու-
թիւնն զարգացնելու: Եւելի պարզ ա-
սեմ. ի՞նչի ենք օգնում մանուկներին,
որ գաւազանին իբրեւ ձիուն նայեն . . .

Իսաղը դէպի գործունէութիւն ունեցած ընդունակութեան արտայայտութիւնըն է: Թող ուրեմն այս ընդունակութիւնը իրականին, ներգործականին դարձնվին: Թող մանուկը իւր գործունէութիւնը իրական և ոչ երեւակայական առարկաներով արտայայտէ: Թող նա սերմանէ, ջըրէ, կրէ ինչին որ յոժը կ'աղթէ, խսկական ձի հծնէ, ծաղիկներ քաղէ, միջատներ ժողովէ,— մի խօսքով Թող նա այն ամեն գործն կատարէ, ինչ որ կարելին է, բայց այս ինչ անհրաժեշտ պայմանով . որ այն առարկան, որին դարձրած է նորա գործունէութիւնը երևէր նորան ինչ որ է նա իրապէս: Թող նա ձի հծնէ միայն, որովհետեւ փայտ հծնել կարելի չէ, Թող քնեցնէ զոնէ կատուն—բայց միայն կենդանի էակ մի—որովհետեւ խաղալէքը (տիկին) քնեցնել կարելի չէ: Այն ժամանակ էր խայի ստացված բոլոր տպաւորութիւնները իրական տպաւորութիւններ կլնին, որոնք կանոնաւոր հասկացողութիւններին կանոնաւոր գործողութիւններին կհասցնեն: Ահա օրինակ: Մանուկը կկամենայ տիկին ծեծել, և անպատիժ կկատարէ

իւր կամքը: Բայց թող նա նոյն կամքը փորձէ դիցուք կատուի վերայ — և կատուն եղունգով կցեալ նորան: Վննեցէք այժմ մանուկի գլուխ եկած բոլոր մտքերը այս երկու դէպքերի մէջ, — և դուք մեծ զանազանութիւն կտեսնէք, անտեղի, անձիշտ եղբակացութիւններն առաջին դէպքի մէջ և ներգործականութեանն համապատասխան ճիշդ մակաբերութիւններ երկրորդ դէպքի մէջ: 7

Երեւակայութիւնը չքաւորութիւնը տպաւորութիւնների չքաւորութեանից է առաջանում: Չորս պատի մէջ կրթված, բայց ծնողներ և դայեակը մարդ չտեսնող մանուկը ի հարկէ չէ կարող երեւակայութեան հարստութեամբ պարծենալ երեւակայութիւնը կրթվում է բնութեամբ, կրթվում է մարդիկների հետ ունեցած յարաբերութիւններով:

(Անգլերէն է յեբրայէն):

ՀԱՅՈՑ ԼԵՋՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԵԱԿԱՆ
ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (*):

Մեծ Հայք անուանեալ մեծատարած երկիրը, որոյ տէրութիւնը բաժանում են իրենց մէջ տաճիկք, Պարսիկք և Ռուսք,

(*) Այս յօդուածը Սէն — մարթէն Հայագէտ Գաղղիացոյ Յէյսապարան Հայաստանի երկասիրութեան յառաջարանն է. իսկ մէք նորա բոլոր շարադրութեանց թարգմանութիւնը պատրաստելով, անտեղի չհամարեցինք պարզել մեր ընթերցող Հայ Հասարակութեան, առ այժմ, այս յառաջարանն որ կրովանդակէ իւր մէջ, նորա Հայկական գրականութեան վերայ ունեցած հայեացքն և դադարփառն որք նորա բաղմաժամանակեայ աշխատութեանց արդիւնք կարեն համարուիլ:

Յաննէ Թարգմ:

երեք հարիւր մղոնաչափ տարածութիւն ունի և հասանումէ արեւմտեքից արեւելք, Եւփրատ գետոյ եզերքներից մինչև Կուր գետոյ բերանը որ թափուում է Ասպից ծովը և հիւսիսից հարաւ Վրաստանից և Կովկասեան լեռներից մինչև Տիարպէքիւր (Տիգրանակերտ կամ Յամիլթ) քաղաքի հարաւային սահմանադրուիքը: Այս երկրի երկու հարիւր յիսուն մղոնաչափ տարածութեան մէջ ուրիշ լեզու չէ լուսւում բայց եթէ Հայերէն միայն, սորանից բացառութիւն է կազմում թուրքաց լեզուն որ մահմետականաց մէջ է միայն գործածական, դեռ այս վերջիններից շատերն ևս մեծ քաղաքներից հեռանալով և զիւզելով հաստատուել իրենց բնակութիւնը՝ ընդունեցին Հայերէն աշխարհիկ բարբառը, որ մասամբ ազաւաղեալ հին գրաբառի և թուրքաց լեզուի խառնուրդն է: Սոյն այս գործածութեան երեւակալը տարածուած է փոքր Ասիոյ արեւելեան մասում, այն է փոքր Հայք գաւառում, Կիլիկիայում և Շիրվանում:

Հայերէն լեզուի կիրարկութիւնն միայն այս երկիրներում չէ սահմանաւորուում: Հայք Ասիոյ և արեւելեան Եւրոպիոյ զանազան մասերն ցրուելով՝ իրենց լեզուն ևս իրենց հետ են տարեր: Նոքա արդարեւ բոլոր Անատոլիոյ, Ասորեստանի հիւսիսային բոլոր մասերի, Միջագետաց, բոլոր Ատրպատականի՝ որ ի հնումն Հայաստանի Վասպուրական կոչեցեալ նահանգի մի մասն էր կազմում, Պարսկաստանի Իրակ աշխարհի, Գիլան և Մազանդերան նահանգների, Ասպահանու շրջակայ երկիրների, Վրաստանի՝ որ Հայաստանի աւերակային բեկորներով հարստացաւ,